
Review of Navadurga according to Shaktadarshana

शाक्तदर्शनदृष्ट्या नवदुर्गायां दार्शनिकं तात्त्विकं च विश्लेषणम्

Document Information

Text title : Review of Navadurga according to Shaktadarshana

File name : shAktadarshanadRRiShTyAnavadurgA.itx

Category : misc, article, pradIptakumArananda, devii

Location : doc_z_misc_general

Author : (Copyright) Pradipta Kumar Nanda, Kendrapara, Orissa pknanda65 at gmail.com

Transliterated by : Pradipta Kumar Nanda pknanda65 at gmail.com

Proofread by : Pradipta Kumar Nanda

Acknowledge-Permission: (Copyright) Pradipta Kumar Nanda

Latest update : October 15, 2026

Send corrections to : sanskrit at cheerful dot c om

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

October 15, 2026

sanskritdocuments.org

શાક્તદર્શનદૃષ્ટ્યા નવદુર્ગાણાં દાર્શનિકં તાત્ત્વિકં ચ વિશ્લેષણમ્

૧. ઉપક્રમઃ

ભારતીયદર્શનપરમ્પરાયાં શક્તિતત્ત્વસ્ય મહત્ત્વપૂર્ણં સ્થાનં વિધતે । શાક્તદર્શને આદ્યાશક્તિઃ જગતઃ સૃષ્ટેઃ, સ્થિતેઃ, સંહારસ્ય ચ મૂલભૂતા શક્તિઃ ઇતિ પ્રતિપાદ્યતે । સા એવ ભગવતી દુર્ગા, જગજ્જનની, મહામાયા, પરાશક્તિઃ ઇત્યાદિભિઃ નામભિઃ અભિધીયતે । નવરાત્રોત્સવે આરાધ્યમાનાનિ નવદુર્ગાસ્વરૂપાણિ તસ્યાઃ શક્તેઃ વિવિધપ્રકાશાનાં પ્રતીકાનિ ઇતિ તાત્ત્વિકદૃષ્ટ્યા વ્યાખ્યાતું શક્યતે ।

નવદુર્ગાણાં વિવેચનં કેવલં તાસાં નામરૂપાણાં પરિચયમાત્રં નાસ્તિ, અપિ તુ શક્તિતત્ત્વસ્ય, સાધનાયાઃ, ચિત્તશુદ્ધેઃ, નૈતિકજીવનસ્ય, આત્મવિકાસસ્ય ચ સમ્યગવબોધસ્ય સાધનમ્ । અસ્મિન્ પ્રસંગે દ્વૌ પક્ષૌ વિશેષતઃ વિચારણીયૌ-પ્રથમઃ, પુરાણાગમેષુ પ્રતિપાદિતં દેવ્યાઃ સ્વરૂપમાહાત્મ્યમ્; દ્વિતીયઃ, તાસાં સ્વરૂપાણામ્ આધ્યાત્મિકઃ, નૈતિકશ્ચ સન્દેશઃ ।

૨. નવદુર્ગાણાં તાત્ત્વિકસ્વરૂપવિવેચનમ્

૨.૧ શૈલપુત્રી - સ્થૈર્યસ્ય દૃઢસકુલ્પસ્ય ચ પ્રતીકઃ

શૈલપુત્રી નવદુર્ગાસુ પ્રથમા દેવી । “શૈલ” ઇતિ પદસ્ય અર્થઃ પર્વતઃ । પર્વતઃ સ્થૈર્યસ્ય, દૃઢતાયાઃ, અવિચલત્વસ્ય ચ પ્રતીકઃ । અતઃ શૈલપુત્ર્યાઃ સ્વરૂપં સાધકસ્ય જીવનમાર્ગે દૃઢસકુલ્પસ્ય આધારભૂતં તત્ત્વં પ્રકાશયતિ ।

તાત્ત્વિકાર્થઃ- આધ્યાત્મિકસાધનાયાં ચિત્તસ્ય સ્થૈર્યમ્ અત્યાવશ્યકમ્ । ચગ્ચલચિત્તેન ન જ્ઞાનસ્ય સમ્યગધિગમઃ સમ્ભવતિ, ન ચ સાધનાયાઃ ફલપ્રાપ્તિઃ । શૈલપુત્રીતત્ત્વં સાધકં ધૈર્યેણ, નિષ્ઠયા, આત્મવિશ્વાસેન ચ સ્વલક્ષ્યે સ્થિરં ભવિતું પ્રેરયતિ । યથા પર્વતઃ પ્રતિકૂલવાતાવરણેઽપિ સ્વસ્થાનાત્ ન ચલતિ, તથૈવ સાધકેન સુખદુઃખયોઃ, લાભાલાભયોઃ, જયપરાજયયોશ્ચ સમત્વં રક્ષિતવ્યમ્ ।

અતઃ શૈલપુત્રી સ્થિરબુદ્ધેઃ, ધૈર્યસ્ય, સાધનાનિષ્ઠાયાશ્ચ આધ્યાત્મિકમાદર્શં પ્રસ્તુતયતિ ।

૨.૨ બ્રહ્મચારિણી - તપસઃ સંયમસ્ય ચ પ્રતીકઃ

ब्रह्मधारिणीति नाम ब्रह्मणि यरन्ती, ब्रह्मप्राप्तये साधनां कुर्वन्ती च देवीं बोधयति । देवीस्वरूपमिदं तपसः, नियमस्य, छन्द्रीयनिग्रहस्य, लक्ष्यनिष्ठायाश्च प्रतीकम् ।

तात्त्विकार्थः- तपः केवलं शारीरिककलेशसहनं नास्ति । मनसः परिष्कारः, छन्द्रीयानां निग्रहः, छञ्चानां नियमनम्, सततसदाचारपालनं च तपसः व्यापकं स्वरूपम् । यः पुरुषः स्वेच्छाः विवेकाधीनाः करोति, स अत्र आत्मसंयमस्य वास्तविकं महत्त्वमवगच्छति ।

ब्रह्मधारिणीतत्त्वं शिक्षयति यत् आत्मविकासाय अनुशासनम्, धैर्यम्, नियमिताभ्यासः, लक्ष्ये च अवियला निष्ठा आवश्यकानि भवन्ति । संयमेन विना ज्ञानं स्थिरं न भवति, साधना च कृत्वती न जायते ।

२.३ यन्द्रघाट्टा - साहसस्य धर्मरक्षास्य च प्रतीकः

यन्द्रघाट्टायाः स्वरूपे सौम्यता, शान्तिः, वीर्यं, पराक्रमश्च समन्विताः सन्ति । तस्याः स्वरूपं धर्मस्य संरक्षणो, अन्यायस्य प्रतिरोधो, सङ्कटकाले च विवेकपूर्णनिर्णयग्रहणो साहसं प्रेरयति ।

तात्त्विकार्थः- शान्तिः दुर्बलता नास्ति, अपि तु सा विवेकनियन्त्रितस्य आत्मबलस्य प्रकाशः । धर्मरक्षायाय कदाचित् दृढता, निर्भीकता, अन्यायस्य प्रतिकारश्च आवश्यकः भवन्ति ।

यन्द्रघाट्टातत्त्वं बोधयति यत् शक्तिः केवलं स्वार्थसाधनाय न, अपि तु दुर्बलानां रक्षायाय, न्यायस्य स्थापनाय, समाजस्य हिताय च प्रयोजनीया । साहसं विवेकेन संयुतं भवति चेत् तदेव धर्मस्य साधनं भवति ।

२.४ कूष्माण्डा - सृजनशक्तोः प्रकाशस्य च प्रतीकः

कूष्माण्डादेवी सृष्टिसम्बद्धायाः दिव्यशक्तोः प्रतिनिधिरूपेण पूज्यते । तस्याः स्वरूपं सृजनस्य, प्रकाशस्य, नवयेतनायाश्च प्रतीकत्वेन व्याख्यातुं शक्यते ।

तात्त्विकार्थः- सृजनशक्तिः केवलं भौतिकजगतः उत्पत्तौ निहिता नास्ति । मानवजन्मने नवीनविचारानाम्, ज्ञानस्य, कलायाः, साहित्यस्य, सेवाभावस्य च विकासोऽपि सृजनशीलतायाः प्रकाशः ।

कूष्माण्डातत्त्वं निराशायाः आशां प्रति, अन्धकारात् प्रकाशं प्रति, निष्क्रियतायाः कर्मशीलतां प्रति च गमनस्य प्रेरणाम् ददाति । मानवस्य अन्तर्निहिता प्रतिभा यदा लोकहिताय प्रयुज्यते, तदा सा सृजनशक्तिः आध्यात्मिकमूल्यान् समन्विता भवति ।

२.५ स्कन्दमाता - मातृत्वस्य करुणायाश्च प्रतीकः

स्कन्दमाता कुमारस्य कार्तिकेयस्य जननीरूपेण प्रसिद्धा । तस्याः स्वरूपे मातृत्वम्, वात्सल्यम्, पोषणम्, संरक्षणम्, निःस्वार्थप्रेम च अभिव्यज्यन्ते ।

તાત્ત્વિકાર્થઃ- માતૃત્વં કેવલં જૈવિકસમ્બન્ધેન સીમિતં નાસ્તિ; અન્યસ્ય જીવનસ્ય વિકાસાય નિઃસ્વાર્થસમર્પણમપિ માતૃત્વભાવસ્ય વ્યાપકં સ્વરૂપમ્ । બાલાનાં સંરક્ષણમ્, જ્ઞાનદાનમ્, રોગિણાં સેવા, દુઃખિતાનાં સાહાય્યં, દુર્બલાનાં પાલનં ચ કરુણાયાઃ વ્યાવહારિકાઃ પ્રકાશાઃ સન્તિ ।

સ્કન્દમાતાતાત્ત્વં શિક્ષયતિ યત્ શક્તેઃ શ્રેષ્ઠતમઃ પ્રયોગઃ કેવલં વિજયપ્રાપ્તૌ ન, અપિ તુ અન્યેષાં જીવનસ્ય સંરક્ષણે, પોષણે, વિકાસે ચ નિહિતઃ । કરુણયા વિના શક્તિઃ કઠોરતા ભવિતુમર્હતિ; કરુણયા સમન્વિતા શક્તિઃ તુ લોકમડ્ગલસ્ય સાધનં ભવતિ ।

૨.૬ કાત્યાયની - ધર્મસંરક્ષણસ્ય નિર્ભીકતાયાશ્ચ પ્રતીકઃ

કાત્યાયની દેવી દુર્ગાયાઃ વીરરૂપેષુ અન્યતમા । મહિષાસુરમર્દિનીરૂપેણ દેવ્યાઃ પરમ્પરાયાં ધર્મવિરોધિનાં શક્તીનાં વિનાશઃ વર્ણિતઃ । તસ્યાઃ સ્વરૂપં અન્યાયપ્રતિરોધસ્ય, ધર્મસંસ્થાપનસ્ય, ન્યાયનિષ્ઠાયાશ્ચ પ્રતીકમ્ ।

તાત્ત્વિકાર્થઃ- શક્તેઃ નૈતિકમૂલ્યં તસ્યાઃ પ્રયોગદિશા નિર્ણયતે । યદિ શક્તિઃ સ્વાર્થાય, ઉત્પીડનાય, અહંકારાય વા પ્રયુજ્યતે, તર્હિ સા વિનાશસ્ય કારણં ભવતિ । યદિ સા ન્યાયસ્ય સ્થાપનાય, દુર્બલસ્ય રક્ષણાય, સમાજહિતાય ચ પ્રયુજ્યતે, તર્હિ સા ધર્મસાધિકા ભવતિ ।

કાત્યાયનીતત્ત્વં મનુષ્યં નિર્ભીકં, ન્યાયપ્રિયં, કર્તવ્યનિષ્ઠં ચ ભવિતું પ્રેરયતિ । અન્યાયસ્ય સમ્મુખે મૌનં સર્વદા સદ્ગુણઃ ન ભવતિ; વિવેકપૂર્વકઃ પ્રતિરોધઃ અપિ ધર્માચરણસ્ય અડ્ગં ભવિતુમર્હતિ ।

૨.૭ કાલરાત્રિઃ - અભયસ્ય અજ્ઞાનનિવૃત્તેશ્ચ પ્રતીકઃ

કાલરાત્રિઃ નવદુર્ગાસુ ઉગ્રતમં સ્વરૂપમ્ । યદપિ તસ્યાઃ બાહ્યસ્વરૂપં ભયકુરં વર્ણિતમ્, તથાપિ સા ભક્તાનાં કૃતે શુભકુરી ઇતિ પ્રસિદ્ધા । અત્ર ઉગ્રતા તથા કલ્યાણકારિતા પરસ્પરવિરુદ્ધે ન સ્તઃ ।

તાત્ત્વિકાર્થઃ- માનવજીવને ભયમ્, અજ્ઞાનમ્, અનિશ્ચિતતા, દુઃખમ્, મૃત્યુસમ્બન્ધિની ચિન્તા ચ વિવિધરૂપેણ પ્રાદુર્ભવન્તિ । કાલરાત્રિતત્ત્વં તેષાં સમ્મુખીકરણે સાહસં પ્રદદાતિ । અજ્ઞાનસ્ય નિવારણાય સત્યસ્ય અન્વેષણમ્, ભયસ્ય અતિક્રમણાય વિવેકસ્ય વિકાસઃ, સક્રુટસ્ય નિવારણાય ધૈર્યં ચ આવશ્યકમ્ ।

કાલરાત્રિઃ શિક્ષયતિ યત્ ભયાત્ પલાયનં સમાધાનં નાસ્તિ; ભયસ્ય કારણસ્ય સામ્યગવબોધઃ, તસ્ય વિવેકપૂર્ણં નિરાકરણં ચ વાસ્તવિકમભયમ્ । અતઃ કાલરાત્રિતત્ત્વં ભીતિં સાહસેન, અજ્ઞાનં જ્ઞાનેન, દુર્બલતાં આત્મબલેન ચ પરાજેતું પ્રેરયતિ ।

૨.૮ મહાગૌરી - શુદ્ધેઃ શાન્તેશ્ચ પ્રતીકઃ

મહાગૌરી દેવી પવિત્રતાયાઃ, નિર્મલતાયાઃ, પ્રસન્નતાયાઃ, શાન્તેશ્ચ પ્રતીકરૂપેણ પૂજ્યતે । તસ્યાઃ ગૌરવર્ણઃ પરમ્પરાયાં શુદ્ધેઃ તથા સૌમ્યતાયાઃ ધોતકઃ ઇતિ વ્યાખ્યાયતે ।

તાત્ત્વિકાર્થઃ- આન્તરિકશુદ્ધિઃ કેવલં બાહ્યશૈથ્યેન ન સમ્પદ્યતે । મનસઃ, વાયઃ, કર્મણશ્ચ પવિત્રતા તસ્યાઃ પ્રમુખાણિ અડ્ગાનિ । રાગદ્વેષયોઃ નિયન્ત્રણમ્, પરનિન્દાયાઃ પરિત્યાગઃ, સત્યવચનમ્, નિષ્કપટવ્યવહારઃ, પરહિતચિન્તનં ચ ચિત્તશુદ્ધેઃ સાધનાનિ સન્તિ ।

મહાગૌરીતત્ત્વં બોધયતિ યત્ બાહ્યાચારસ્ય વાસ્તવિકં મૂલ્યં તદા એવ ભવતિ, યદા સઃ આન્તરિકપવિત્રતા સમન્વિતઃ ભવતિ । નિર્મલં ચિત્તં વિવેકસ્ય, શાન્તેઃ, સદાચારસ્ય ચ આધારઃ ભવતિ ।

૨.૯ સિદ્ધિદાત્રી - પૂર્ણતાયાઃ જ્ઞાનસિદ્ધેશ્ચ પ્રતીકઃ

સિદ્ધિદાત્રી નવદુર્ગાસુ અન્તિમા દેવી । “સિદ્ધિ” ઇત્યસ્ય અર્થઃ સાધનાયાઃ સફલતા, પ્રાપ્તિઃ અથવા સામર્થ્યમ્; “દાત્રી” ઇત્યસ્ય અર્થઃ પ્રદાત્રી । સા સિદ્ધીનાં પ્રદાત્રીરૂપેણ પૂજ્યતે ।

તાત્ત્વિકાર્થઃ- આધ્યાત્મિકજીવનસ્ય ચરમં પ્રયોજનં કેવલમ્ અલૌકિકશક્તીનાં પ્રાપ્તિઃ નાસ્તિ । વિવેકસ્ય વિકાસઃ, આત્મજ્ઞાનમ્, સમત્વમ્, અહંકારસ્ય ક્ષયઃ, કરુણાયાઃ પરિપક્વતા, લોકહિતે પ્રવૃત્તિશ્ચ આધ્યાત્મિકપરિપક્વતાયાઃ મહત્ત્વપૂર્ણાનિ લક્ષણાનિ સન્તિ ।

સિદ્ધિદાત્રીતત્ત્વં શિક્ષયતિ યત્ સાધનાયાઃ સફલતા આચરણે, જ્ઞાનસ્ય ઉપયોગે, આત્મસંયમે, પરોપકારે ચ પ્રતિબિમ્બિતા ભવિતવ્યા । કેવલં સિદ્ધિપ્રાપ્તેઃ અભિલાષા યદિ અહંકારં જનયતિ, તર્હિ સા સાધનાયાઃ મૂલપ્રયોજનાત્ વિચલનં ભવતિ ।

અતઃ સિદ્ધિદાત્રી પૂર્ણતાયાઃ, આત્મવિકાસસ્ય, જ્ઞાનસ્ય લોકહિતાય વિનિયોગસ્ય ચ આદર્શ પ્રસ્તુતયતિ ।

૩. શાક્તદર્શનદૃષ્ટ્યા નવદુર્ગાતત્ત્વમ્

શાક્તદર્શને દેવી પરમશક્તિરૂપેણ ઉપાસ્યતે । દેવીમાહાત્મ્યે દેવ્યાઃ સ્તુતિઃ એવં દૃશ્યતે-

સર્વમડ્ગલમાડ્ગલ્યે શિવે સર્વાર્થસાધિકે ।

શરણ્યે ત્ર્યમ્બકે ગૌરિ નારાયણિ નમોઽસ્તુ તે ॥

અસ્યાઃ સ્તુતેઃ તાત્પર્યમ્ અસ્તિ યત્ દેવી મડ્ગલસ્ય, કલ્યાણસ્ય, સાધનાસાધ્યસ્ય, શરણાગતપાલનસ્ય ચ અધિષ્ઠાત્રી અસ્તિ ।

નવદુર્ગાસુ એકૈવ દેવી વિવિધરૂપેણ ઉપાસ્યતે । અનેન શક્તેઃ બહુવિધપ્રકાશઃ સૂચિતઃ । યથા એકસ્યાઃ ચેતનાયાઃ વિવિધાઃ ક્ષમતાઃ જ્ઞાનરૂપેણ, સૃજનરૂપેણ, કરુણારૂપેણ, પરાક્રમરૂપેણ ચ પ્રકાશન્તે, તથૈવ દેવ્યાઃ વિભિન્નાનિ સ્વરૂપાણિ એકસ્યાઃ મહાશક્તેઃ વિવિધપ્રતીકાનિ ઇતિ દાર્શનિકતયા વ્યાખ્યાતું શક્યતે ।

અયં સમન્વયઃ શાક્તપરમ્પરાયાઃ આધ્યાત્મિકદૃષ્ટિં બોધયતિ । તથાપિ એતત્ વ્યાખ્યાનં સર્વેષાં શાક્તાગમાનાં શબ્દશઃ પ્રતિપાદનમ્ ઇતિ ન વક્તવ્યમ્; મૂલગ્રન્થેષુ પ્રતિપાદિતાનાં તત્ત્વાનાં પૃથક્ પરીક્ષણમ્ આવશ્યકમ્ ।

૪. નવદુર્ગા તથા માનવચેતનાયાઃ પરિષ્કારઃ

નવદુર્ગાસ્વરૂપાણાં નૈતિકં મનોવૈજ્ઞાનિકં ચ વિશ્લેષણં ક્રિયમાણે જ્ઞાયતે યત્ તાનિ માનવચેતનાયાઃ વિવિધપક્ષાન્ પ્રકાશયન્તિ । સ્થૈર્યં વિના સાધના અસ્થિરા ભવતિ; સંયમં વિના જ્ઞાનસ્ય સદુપયોગઃ કઠિનઃ; કરુણાં વિના શક્તિઃ કઠોરતાં જનયિતું શક્નોતિ; વિવેકં વિના સાહસં પ્રમાદસ્ય કારણં ભવિતુમર્હતિ ।

અતઃ નવદુર્ગાણાં સમન્વિતઃ સન્દેશઃ એષઃ-માનવજીવને શક્તિઃ વિવેકેન નિયન્ત્રિતા ભવેત્, જ્ઞાનં વિનયેન યુક્તં ભવેત્, સાહસં ધર્મેણ સમન્વિતં ભવેત્, સાધના ચ લોકહિતેન સમ્બદ્ધા ભવેત્ ।

નવદુર્ગોપાસના એવં કેવલં બાહ્યપૂજાયાઃ વિષયઃ ન તિષ્ઠતિ, અપિ તુ આત્મપરીક્ષણસ્ય, દુર્ગુણપરિત્યાગસ્ય, સદ્ગુણવિકાસસ્ય ચ પ્રેરણાસ્તોતઃ ભવતિ ।

૫. ઉપસંહારઃ

નવદુર્ગાણાં તાત્ત્વિકવિવેચનાત્ જ્ઞાયતે યત્ દેવ્યાઃ નવસ્વરૂપાણિ શક્તેઃ, જ્ઞાનસ્ય, તપસઃ, સાહસસ્ય, કરુણાયાઃ, શુદ્ધેઃ, આત્મપરિપક્વતાયાશ્ચ વિવિધપ્રતીકત્વેન વ્યાખ્યાતું શક્યન્તે । તાસામ્ આરાધના ભારતીયધર્મપરમ્પરાયાં ધાર્મિકમ્ આધ્યાત્મિકં ચ મહત્ત્વં વહતિ ।

નવરાત્રેઃ વાસ્તવિકઃ સન્દેશઃ કેવલં પૂજાવિધાનસ્ય નિર્વહણં ન, અપિ તુ જીવનસ્ય નૈતિકાધ્યાત્મિકપરિષ્કારઃ । યદા ભક્તઃ દેવ્યાઃ ગુણાન્ સ્વજીવને આચરતિ, તદા ઉપાસના વ્યવહારરૂપેણ પરિણમતિ । સ્થૈર્યમ્, આત્મસંયમઃ, સાહસમ્, સૃજનશીલતા, કરુણા, ધર્મનિષ્ઠા, અભયમ્, ચિત્તશુદ્ધિઃ, જ્ઞાનપરિપક્વતા ચ તસ્ય જીવનસ્ય આધારાઃ ભવન્તિ ।

અતઃ નવદુર્ગાતત્ત્વસ્ય સારઃ-શક્તેઃ સદુપયોગઃ, જ્ઞાનસ્ય વિનયઃ, ભક્તેઃ પવિત્રતા, સાધનાયાઃ આત્મવિકાસઃ, ધર્મસ્ય લોકમુક્તિલક્ષ્ય ।

સહાયકગ્રન્થસૂચી

૧. માર્કણ્ડેયપુરાણમ્ - દેવીમાહાત્મ્યમ્ અથવા દુર્ગાસપ્તશતી । દેવ્યાઃ માહાત્મ્યસ્ય, અસુરવધસ્ય, શક્તિતત્ત્વસ્ય ચ અધ્યયનાય ।
૨. દેવીભાગવતપુરાણમ્ - આદ્યાશક્તેઃ સ્વરૂપસ્ય, દેવીભક્તેઃ, શક્તિમાહાત્મ્યસ્ય ચ વિવેચનાય ।
૩. દેવીઓપનિષત્ - દેવ્યાઃ પરમતત્ત્વસ્વરૂપસ્ય તથા શક્તિદર્શનસ્ય અધ્યયનાય ।

४. तन्त्रसारः - शाक्ततान्त्रिकसाधनायाः अध्ययनाय । अत्र ग्रन्थकारः, संस्करणम्, प्रकाशनविवरणं च निश्चित्य
उद्धरणं करणीयम् ।

– प्रो. प्रदीपकुमारनन्दः (सेवानिवृत्त)
श्रीजगन्नाथसंस्कृतविश्वविद्यालयः, पुरी

Written by (Copyright) Dr. Pradipta Kumar Nanda,
Kendrapara, Orisa pknanda65 at gmail.com
Retd.Head, Dept.of Sarvadarshan
SJSV,Puri

——
Review of Navadurga according to Shaktadarshana
pdf was typeset on October 15, 2026

——
Please send corrections to sanskrit@cheerful.com

